

השואה והשלכותיה על אהרון אפלפלד - עיון בשלושה סיפורים קצרים

עוזר למורה – עלי מוחמד רשיד

תקציר

מטרת המחקר הזה היא לבדוק את שלושה סיפורים קצרים מהקובץ הראשון של אהרון אפלפלד, שנחשב להצהרה הרשמית על היותו סופר השואה הראשון בישראל, המשותף לשלושת הסיפורים הוא הנימה של הגיבורים היוצאים למסע פיזי ונפשי לגלות את אשר אירע להם, מגמתו של המחקר היא לבדוק את הצורה המיוחדת שבה אפיין אפלפלד את גיבוריו שמעידים על כך, כי השואה היא החוויה המרה והקשה בקרב היהודים והשלכותיה נשארה טמונה בקרבם גם אחרי המלחמה ואחרי שנים רבות. בהצגת שלושה הסיפורים נראה כי גיבוריו של אפלפלד, במודע או שלא במודע שקועים בים החרדה שנובעת מתקופת השואה והיא ממשיכה עמם, לכן הם נקרעו לשניים חרדה מפני העתיד המעורפל הבא, והייהם השברירים המרוסקים בהווה, עם חרדה נובעה מן טראומות העבר הקשה לשכוח.

מלות מפתח: שואה, אהרון אפלפלד, ספרות השואה.

הקדמה

רשימת היצירות הספרותיות העוסקות בשואה היא ארוכה, ומשתקפים בה מגמות וכוונים רבים. לאורך השנים נעשו נסיונות שונים לתאר, למיין והגדיר את הנעשה בשדה יצירות פורה זה¹. מאורעות השואה – משוקעים בנובלות של אפלפלד ולובשים ביטוי ספרותי ייחודי. השקפותיו של הסופר לגבי ההיסטוריה היהודית מתבטאות ביצירותיו הספרותיות - וקולו של המספר משתמע מאופן עיצוב דמויותיו, קורותיהם וגורלם. במאמרו "אל מעבר לטראגדי" כותב אפלפלד:

"פעמים נדמה לי כי הרצון לשכוח ולהשתכח היה עז יותר מן הרצון לדבר ולעצב. אך מה נעשה וכל בריחה מחזירה אותנו, בסופו של דבר, אל עצמנו, אל ילדותנו אל המחנות אל הגיטאות".

ועוד הוא אומר:

"השואה הקהתה את תחושת האני...מכאן תובן הנטייה לדבר על השואה בשפה מוכללת", "אי דיבור הרי בסופו של דבר גם הוא דיבור, ולא פעם מועצם יותר".¹

לאור סירובו העקיב של אפלפלד לערב באופן כלשהו את הביוגרפיה שלו בכתיבתו הספרותית, מעוררים עניין מיוחד שלושה סיפורים שנמסרו בגופים שונים; שניים מהם בסוגת הווידויים, נמסרו מפיהם של הגיבורים, והסיפור האחר הוא זיכרונות אוטוביוגרפיים, המתמקדים בנושא השואה.

הדיון בסיפורת זו מתרכז בהתמודדות בין שתי זהויותיה: זו שעוצבה במציאות של השואה וזו שהופנמה בארץ ישראל. התשוקה להתמזג עם ה'נוף' החברתי של ארץ ישראל

מתנגשת עם הטראומה הלא מרפה של ההיפלטות האכזרית מן העולם הילידי. בעוד הרובד הגלוי מדגיש את ההצלחה שבעיצוב חיים חדשים ומלאי אור בארץ, ומסמן מחיקה מוחלטת כביכול של העבר, הרובד הסמוי חושף את אי היכולת להשתחרר מן המורשת האוטוביוגרפית של העבר החשוך. באופן אירוני החוויה המכוננת של הפחד, של הנטישה ושל חוסר האונים בשואה איננה מאפשרת את מימוש ההבטחה של ביטחון עצמי, של עצמאות. הנרטיבים הגלויים והסמויים בסיפורים אלה מאירים את המורכבות של המפגש ההיסטורי של השואה עם העתיד, כשהמוקד הוא עיצוב דמותו של הפליט.

במחקרי זה הנקרא (**השואה והשלכותיה על אהרון אפלפלד**) בחרתי בשלוש

סיפורים קצרים מתוך קובץ סיפוריו הראשון של אהרון אפלפלד הנקרא בשם " עשן " שהוצא לאור בשנת 1962, הסיפורים האלה עוסקים בתקופה של תוך ואחרי שואה ומתארות תהליכים היסטוריים שנבעים ממנה ואפשרו אותה [על פי השקפת המספר]. השואה עצמה נוכחת ביצירות אלה, אף שהיא אינה מוזכרת במפורש.

הסיפורים הם: "אביב קר", "קיטי", "סיפור אהבה". הייתי רוצה להתמקד בסיפורים אחרים כדי להעשרת המחקר הזה, אך לעצרי לא הצלחתי להשעג סיפורים אחרים. בסיפורים שאליהם אני מתייחס במחקר זה, כמו גם ברבים מיצירותיו האחרות של אפלפלד מתוארים יחסים בין יהודים לבין שכניהם בתקופה של טרום שואה וגם בתקופה שאחריה [למעט בעקיפין באחד מהסיפורים].

מטרת המחקר

לאורך המחקר אבדוק כיצד רואה הסופר את התופעה הזו. אשתדל להסיק את התובנה ההיסטורית שבבסיסו, ואעמוד על דרכי עיצובה של תובנה היסטורית זאת. וגם לברר את הסיבה למיון את אפלפלד כסופר השואה העיקרי בספרות הישראלית, ולקבוע את התופעה הזו והשלכותיה על הספרות העברית בכלל, ועל אפלפלד בפרט.

שאלת המחקר

לדעת מה הם הנושאים המרכזיים ביצירתו של אפלפלד ?

איך אפיין אפלפלד את דמותו בסיפורים אלה ?

איך השפיעה השואה על אפלפלד ?

לאור דברי ההקדמה אלו יבקש המחקר הזה למצוא את השלכותיה של השואה בסיפוריו של אפלפלד.

אהרן אפלפלד - האיש ויצירותיו

מחשובי סופרי "דור המדינה". (נולד בשנת 1932) בעיר ז'אדובה, בוקובינה, דרום-מערב רומניה, בן יחיד להוריו, מיכאל, שהיה תעשיין מצליח, ובוניה אפלפלד. שפת אמו הייתה גרמנית, שפתם של יהודי האזור מהתקופה שבה היה בשליטת האימפריה האוסטרו-הונגרית. בית הוריו היה "בית מתבולל שלא היה בו שום ריח של אמונה דתית"¹. עם זאת, כאשר ביקר בבית סבו וסבתו (הורי אמו) הם שמרו מסורת בכפרם, והוא הלך עם סבו לבית הכנסת.

שבועות ספורים לאחר פרוץ מלחמת העולם השנייה נרצחה אמו ברחוב, סמוך לבית הוריה, והוא ואביו גורשו אל הגטו ולאחר מכן נלקחו במסע רגלי ארוך למחנה עבודה בטרנסניסטריה ואביו נשאו על כתפיו כשהיה רק בן 18¹.

ולאחר מכן ברח מהמחנה ושנתיים נדד ביערות והגיע לעולם התחתון לזמן מה מצא מחסה בביתה של אישה אוקראינית. הבעיה המרכזית המעסיקה את דמיונו היא כיצד נתן לשכח את אימי העבר ולהמשיך לחיות בהווה חיים רגילים. ובהיותו בן חמש - עשרה עלה לארץ במסגרת "עלית הנער". הוא שרת בצבא ולמד באוניברסיטה¹.

ב - 1959 הוא פרסם את ספוריו הראשונים. אימי השואה ביצירותיו (של אהרן אפלפלד באות לידי בטוי חיותיו כנער באירופה הנאצית. בקבץ הספורים הראשון (שלו, "עשן" מתארים פליטי השואה לאחר שעלו לארץ וקשייהם לשכח את עברם המרא ולהקלט בארץ. אפלפלד נמנע מלתאר את השואה עצמה, כי חש שהמלים לא עלו לבטא כהלכה את המציאות הנוראה היתה באותם ימים¹.

מאז ראו-אור עוד 25 ספרים פרי יצירתו, רובם רומנים ונובלות. למרות שהשואה כמעט ואינה מופיעה בספריו באופן ישיר, טבוע חותמה על כל יצירתו של אהרן אפלפלד. למעשה רוב ספריו עוסקים באירופה בימים של ערב מלחמת העולם השנייה ובישראל בשנים הראשונות שלאחריה. יש המתארים את סך-כל מפעלו הספרותי הענף של אפלפלד כדברי ימיו הספרותיים של העם היהודי במאה ה-20¹. בתקופת יצירתו הראשונה (בעיקרה סיפורים שנתפרסמו בשנות ה-60), התמקד אפלפלד בדמויות של "תלויים" יהודים לפני המלחמה ובמהלכה, ופליטים יהודים שהגיעו לארץ-ישראל. על-פי רוב הוא מתמקד בקבוצה מאוד קטנה של גיבורים, או בגיבור יחיד. בתקופות יצירתו המאוחרת יותר כתב אפלפלד בעיקר רומנים ונובלות. הרומן הראשון "העור והכותונת" (1971), מספר על מפגש בין בעל ואישה, פליטי שואה, לאחר 25 שנות פיבוד. בכמה מספריו הוא מתאר את התפוררותן של משפחות יהודיות, חילוניות, באירופה של ערב מלחמת העולם. במקצת הסיפורים תהליך ההתפוררות מובא דרך עיניו של נער מתבגר, בן המשפחה. כך למשל ברומן הידוע ביותר שלו, "תור הפלאות" (1979), בנובלה "באדנהיים עיר נופש" או ברומן "בעת ובעונה אחת" (1985). העולם שמצייר אפלפלד

בספריו על ימי טרום-המלחמה הגדולה, הוא עולם שבו הכל "תלוי על בלימה" כדברי אחת הדמויות מתוך הרומן "רצפת אש" (1988)¹. גם כשהם מבקשים ליהנות ממנעמי השעה, משתלטת המועקה, והקטסטרופה המתקרבת נרמזת. מבחינה זו השואה אינה אלא סופה הבלתי נמנע של גזירת גורל ושל התכלות התרבות היהודית שקדמה לה. לעיתים גיבור הסיפור אינו דווקא יהודי, אלא גוי שגורלו נקשר ביהודים. כך למשל ברב-המכר "קאטרינה" (1989) - סיפור וידי שבו מגוללת גויה, בת-איכרים שיכורה ורוצחת, את סיפור חייה. ברומן "מכוות אור" (1980) תיאר אפלפלד לראשונה את המפגש המורכב והטעון של נערים פליטי שואה עם החברה הארץ-ישראלית הקולטת אותם. ספריו העוסקים בתקופה זו מתארים דמויות שורדות אך תלושות, מנותקות מן המיתוס הפלמ"ח-חלוצי, נודדות בארץ שאליה הם היגיעו זה עתה, והזרה להם כל-כך¹.

בשנת 1957 פגש את אביו בישראל, בעת שהאב עבד בקטיף לאחר שעלה ארצה. אפלפלד קיבל את הפרסים הספרותיים פרס ברנר ופרס ביאליק. בשנת תשמ"ג (1983) הוענק לו פרס ישראל על מפעל חיים. בשנת תשע"ב (2012) הוענק לו פרס האקדמיה ללשון העברית ע"ש אסרף. הוא כיהן כפרופסור במחלקה לספרות עברית באוניברסיטת בן-גוריון בנגב משנת 1979 עד פרישתו לגמלאות בשנת 2000. ביוני 2003 העביר את כתביו ועבודותיו לארכיון מיוחד שהוקם למענו בספריית ארן שבאוניברסיטת בן-גוריון בנגב בשנת 2007 הועברו כל פריטי הארכיון למתחם הארכיונים הספרותיים, ב"מכון הקשרים לחקר הספרות העברית החדשה" בבניין דילר, גם כן באוניברסיטת בן-גוריון¹.

מאפייני כתיבתו

אפלפלד כניצול שואה כותב על ספיחי השואה, על תוצאותיה, על ניצולי השואה, אבל לא על מה שהתרחש בשואה עצמה. כתיבתו מאופקת למדי, יחד עם זאת כתביו מעוררים סקרנות בקרב הקורא. אפלפלד כותב על פי רוב על אנשים הנושאים בלבם את השואה, אשר השפיעה על חייהם. רק בשנים האחרונות החל לציין את השואה באופן מפורש,

הוא חבר האקדמיה האמריקנית למדע ולאמנויות ובעל תוארי דוקטור של כבוד מטעם האוניברסיטה העברית בירושלים, אוניברסיטת בר-אילן, אוניברסיטאות ניו-יורק, ברנדייס ושיבה-יוניברסיטי, היברו יוניון קולג' ובית המדרש לרבנים של התנועה הקונסרווטיבית. אפלפלד מתגורר במבשרת ציון¹.

יצירותיו

יצירותיו של אפלפלד משנות השבעים עוסקות ביהודים מתבוללים, לרוב, דוברי גרמנית ערב השואה, וגם בבני נוער ניצולים המגיעים לבגרות בארץ ישראל.

- עשן, עכשיו, 1962 (כולל הסיפור סיפור אהבה).
- בגיא הפורה, שוקן, 1963.
- כפור על הארץ, אגודת הסופרים בישראל ליד הוצאת מסדה, 1965.
- בקומת הקרקע, ספרי דגה, 1968.
- אדני הנהר, הוצאת הקיבוץ המאוחד, 1971.
- העור והכותונת, עם עובד, 1971.
- כאישון העין, הקיבוץ המאוחד, 1972.
- שנים ושעות, הקיבוץ המאוחד, 1975.
- כמאה עדים, הקיבוץ המאוחד, 1975.
- תור הפלאות, הקיבוץ המאוחד, 1978. הוצאה חדשה כנרת, זמורה-ביתן, 2010.
- מסות בגוף ראשון, הספרייה הציונית, 1979.
- באדנהיים עיר נופש, הקיבוץ המאוחד, 1979.
- מכות האור, הקיבוץ המאוחד, 1980.
- הכתונת והפסים, הקיבוץ המאוחד, 1983.
- בעת ובעונה אחת, כתר, 1985.
- רצפת אש, כתר, 1988.
- קאטרינה, כתר, 1989. מסילת ברזל, כתר, 1991.
- טמיון, כתר, 1993.
- ליש, כתר, 1994.
- עד שיעלה עמוד השחר, כתר, 1995.
- מכרה הקרח, כתר, 1997.
- סיפור חיים, כתר, 1999.
- כל אשר אהבתי, כתר, 1999.
- מסע אל החורף, כתר, 2000.
- עוד היום גדול: ירושלים: הזיכרון והאור, כתר ויד יצחק בן צבי, 2001.
- לילה ועוד לילה, כתר, 2001.
- פתאום אהבה, כתר, 2003.
- פריחה פראית, כתר, 2004.
- פרחי האפלה, כתר, 2005.
- פולין ארץ ירוקה, כתר, 2005.
- חיים שלמים, כתר, 2007.
- והזעם עוד לא נדם, כנרת זמורה ביתן, 2008.
- אל ארץ הגומא, כנרת זמורה ביתן, 2009.
- האיש שלא פסק לישון, כנרת זמורה ביתן, 2010.

- **מים אדירים**, כנרת זמורה-ביתן, תשע"א 2011.
- **עד חוד הצער**, כנרת זמורה-ביתן, תשע"ב 2012.
- **אבי ואמי**, כנרת זמורה-ביתן, תשע"ג 2013.
- **ילדה שלא מן העולם הזה**, כנרת זמורה-ביתן. 2013. לילדים ונוער.
- **ימים של בהירות מדהימה**, כנרת זמורה-ביתן. 2014.
- **לילות קיץ ארוכים**, כנרת זמורה-ביתן 2015.¹

השואה

במילון אבן שושן 'שואה' פירושה: 'חורבן, הרס, כליון'. מקור המונח 'שואה' הוא מקראי. על פי הלקסיקון המקראי ה-(BDB) 'שואה' פירושה: 'הרס, חורבן'. אולי שואלים אנו למה ומדוע דווקא מילה זו ולא אחרת נבחרה. המילה 'שואה' מופיעה רק 13 פעמים במקרא בספרים (ישעיהו, יחזקאל, צפניה, תהילים, משלי, איוב) ובאנגלית (Holocaust) הנושא עמו אסוציאציות הפוגמות בייחודיותה המונח באנגלית התייחס במקורו לקורבן כליל, קרבן עולה, הנשרף כולו על המזבח

בלועזית נתקבלו שני מושגים אחרים:

1. CATASTROPHE, כלומר: קטסטרופה, משהו נוראי. 2. HOLOCAUST, שהיא מילה יוונית שפירושה: קרבן עולה. מושג זה רווח יותר כיום.¹ בישעיהו, על פי הקונטקסט, 'שואה' פירושה 'רעה' שתבוא לפתע פתאום, ככתוב: (ל' א תּוֹכְלִי כְפָרָה; וְתִבֵּא עָלַי פְּתָאִים שְׂאָה, ל' א תִּדְעֵי " ישעיהו 47 : 11 " בספר משלי, על פי מבנה התקבולת, 'שואה' פירושה 'סופה', סערה, שנאמר: " בָּבֶלָא כְשֹׂאוּהָ), פְּחֻדְכֶם-- וְאִידְכֶם, כְּסוּפָה יֵאָתֶה; " (1 : 27). בהקשר זה ראוי להביא את דברי ישעיהו: " _ עַד-מֵתִי אֲדַנִּי; וַיֹּאמֶר עַד אֲשֶׁר אִם-שָׂאוּ עָרִים מֵאֵין יוֹשֵׁב, וּבְתִים מֵאֵין אָדָם, וְהֶאֱדָמָה, תִּשְׂאָה שְׂמָמָה " (6 : 11); כלומר, 'שואה' פירושה כנראה שממה), בצפניה נאמר עוד שיום זה הוא " יום עֲבָרָה, הַיּוֹם הַהוּא: יוֹם צָרָה וּמְצוּקָה, יוֹם שְׂאָה וּמְשׂוּאָה, יוֹם חֲשֵׁךְ וְאֶפְלָה, יוֹם עֵנָן וְעֶרְפֶּל. "; כלומר, המדובר ביום מלחמה, בו תוקעים ומריעים בשופרות, כפי שנאמר בעמוס: " ו הַצֵּתִי אִשׁ בְּחוֹמַת רֶבֶה, וְאָכְלָה אֶרְמֹנוֹתֶיהָ; בְּתִרוּעָה בְּיוֹם מִלְחָמָה, בְּסַעַר בְּיוֹם סוּפָה. " (1 : 14). נראה שהכינויים השונים של יום נורא זה (יום ה') בצפניה מבטאים כל אחד פן אחר של יום צרה ומצוקה, יום שואה ומשואה¹.

שׂוּאָה, הוא הכינוי שהתקבל לרצח העם ההמוני והשיטתי שביצעו הנאצים ועוזריהם ביהודים במהלך מלחמת העולם השנייה. עם עליית הנאצים לשלטון בגרמניה (30 בינואר 1933) והקמת משטר טוטליטרי במדינה בהנהגת אדולף היטלר, החלו הנאצים בהגשמת האנטישמיות הגזענית, שהיה לה חלק חשוב באידיאולוגיה שלהם¹.

גם כשאנו מדברים על תקופת השואה בגבולותיה הכרונולוגית של מלחמת העולם השנייה עלינו לזכור שזו נמחתה על פני חמש שנים, השתרעה על פני מרחבים גאוגרפיים גדולים וכמו שלביו השונים של נחורבן כן התגובות של קורבנותיו עליו. זאת ועוד "השואה"

הוא מונח אי היסטורי מביך לא רק לגבי ציון התקופה שקדמה למלחמת העולם השנייה , אלא גם לגבי ימי הגטו הנאצי עצמם . במלים אחרות , עם התגברות השנאה לעם היהודי ברחבי העולם.¹

ספרות השואה

התגובות הספרותיות לשואה החלו להופיע בזירת התרבות הישראלית מיד עם הגעתן של הידיעות הראשונות על השמדת יהודי אירופה . בצד התכנסויות של אנשי ספרות לשם הבעת שותפות גורל ובחינת האפשרות להתגייס לפעולות עזרה - בין השאר כינוס סופרים בירושלים ב 12- ביולי (1942) התפרסמו כבר בראשית שנות ה 40- טקסטים ספרותיים אשר ביטאו את ההפנמה ההדרגתית של ממדי האסון ואת התדהמה והאבל שאחזו ביישוב היהודי בארץ-ישראל¹ . בחלוף שנים ספורות מאז תום מלחמת העולם השנייה יצאו לאור זכרו לתפוצה רחבה שתי יצירות אשר סימנו את עומק החדירה של תודעת השואה לחברה הישראלית כבר בשלב מוקדם זה : העדות הספרותית להשמדה שכתב (ביידיש) יחיאל פיינר-דינור (ק . צטניק) בעודנו פליט במחנה עקורים באיטליה (סלמנדרה , (1946 וספר שירי הקינה , הזעם והנחמה , רחובות הנהר , מאת אורי צבי גרינברג , (1951) שעד מהרה זכה למעמד של תפילת זיכרון לאומית . בשנים הראשונות , תוך כדי המלחמה ובעשור ומחצה שלאחריה , היתה התגובה הבולטת ובעלת הערך האמנותית רבותי לשואה בעיקר בתחום השירה¹ .

רבים מהמשוררים החשובים , אשר עיצבו את אסכולות השירה הישראלית והשפיעו על תכניה ומגמותיה , לקחו בה חלק . עד ראשית שנות ה 60- כתבו על השואה נתן אלתרמן , אברהם שלונסקי , אורי צבי גרינברג , אבא קובנר , אמיר גלבוע , לאה גולדברג , יוכבד בת מרים , עזרא זוסמן , ש' שלום , יעקב פיקמן , אלכסנדר פן , ועוד רבים אחרים . כתיבתם , שחרף המודעות לפרובלמטיקה הקשורה במתן ייצוג אסתטי לשואה , לא ויתרה על צורות מסורתיות במשקל וחרזה , כללה מגוון רחב מאוד של ז'אנרים , ובהם קינות (במסורת הקינות המקראיות והימי-ביניים , (פואמות , בלדות , סונטות ושירים ליריים קצרים . הסגנונות האמנותיים נעו בין אקספרסיוניזם לבין סימבוליזם (שבהתייחסו לאירועים ההיסטוריים הקיצוניים לא יכול היה להמשיך להתקיים בצורתו הטהורה , בין השאר משום הנתק מן הזמן והמקום והסגירות האסתטית שצורה זו חותרת אליהם) ופוסטסימבוליזם , והם ממשו את כל גוני-הביניים שבין "ריתמוס הרחבות" לבין שירה תמציתית , חסכנית ומגובשת (שהגיעה לשיאה מאוחר יותר , ביצירתו של דן פגיס¹ . השמדת יהודי אירופה הובנתה בכך , ישירות או בעקיפין , ככוח מניע , כנימוק וכרציונליזציה למאבק לריבונות יהודית בארץ-ישראל , וכטראומה שההווה והעתיד הארצישראליים עשויים לרפא (הוא הלך בשדות מאת משה שמיר ; 1947 שש כנפיים לאחד מאת חנוך ברטוב 1954) תפיסה מפוכחת ופסימית יותר של עוצמת השבר , והכרה באפשרות המוגבלת של קורבנותיו-ניצוליו להיגאל ממנו , הופיעו בטקסטים אלו רק לעתים רחוקות (אפר מאת יגאל מוסינזון , ; 1946 אנשים אחרים הם מאת יהודית הנדל , , 1950 ואחרים) . השירה היתה מונוצנטרית פחות וחרנית יותר . מלכתחילה היא

הוקדשה לנושאים מגוונים , שלא שיקפו רק את סדר היום המקומי . בראש ובראשונה היתה זו שירת קינה , אישית וקולקטיבית כאחת : "כתר קינה לכל בית ישראל" ושאר שירי רחובות הנהר "אצ"ג , (1951) הם משיאה של קינה זו , שקיבלה גם ביטוי נרחב ביצירותיהם של משוררים רבים אחרים .^(*)

יחד עם זאת מכילה שירת התקופה תיאורים של אירועי השואה עצמם : היא משרטטת תמונת דיוקן קונקרטי של מתקפת הנאצים ומתארת את המצור המתהדק , את החוסר-אונים והכאוס , את החרדה , ההשפלה והאכזריות , את המצבים האנושיים , המורכבים ורוויי המתח בין הקורבנות לבין עצמם . תמות אלו , המעוצבות בטכניקות שונות ובסגנונות שונים (מסימבוליזם המרחיק את תיאורי הזוועה ועד נטורליזם קיצוני ,) לעתים מנקודת תצפית חיצונית , בעלת ראייה היסטורית כוללת , ולעתים מנקודת תצפית "פנימית" ומוגבלת , מופיעות אצל רבים מן המשוררים , מן המרכז ומן השוליים (בין השאר : "חזון ליל גשם" ו"על גבעת הגוויות בשלג , " אצ"ג ; 1951 "סופה " , 1943 ו"אותות , 1945 , " שלונסקי ; "המפתח צלל 1950 , " ו"אחותי קטנה , 1967 , " אבא קובנר ; "יומן לילי , 1949 , " חיים גורי ; "בליל סופה , 1954 , " ק"א ברתיני .) מחאה חריפה נגד עמי אירופה , שהתבוננו באדישות ומתוך שמחה לאיד בשיירות היהודים הצועדים אל בורות ההריגה , מופיעה בכל הטקסטים הללו , כמו גם אצל נתן אלתרמן ") נאום שנאת היהודים באירופה , (1945 , " ואחרים . מכאן גם עולה תביעה חוזרת ונשנית לנקם ") טל נקמות , 1949 , " אמיר גלבוש . (סיפור התקומה הלאומית סופר בחלק מהיצירות – כגון בחלק משירי רחובות הנהר המתארים חזון של תחייה (בין השאר ב"לקול כינורותינו ; " אצל ש' שלום במראה , 1948) ואצל אחרים . אחת הקריאות האפשריות בטקסט שפרסם נתן אלתרמן בראשית המלחמה , שמחת עניים , (1941) קריאה הקושרת אותו לשואה , אף שזו אינה הנושא הפורמלי של השירים , מזהה אף בו מוטיבים של נחמה לאומית¹ .

בשנות ה-60 הופיעו טקסטים רבים שכתבו סופרים בני דורות שונים וממגזרים

חברתיים שונים , ואף בעלי רקע ביוגרפי שונה , ובהם : יונת ואלכסנדר סנד (ימיהם הפרוצים לרוח , , 1958 ובין החיים ובין המתים , ;) 1964 יוסף בר-יוסף חייו ומותו של יונתן ארגמן , (1959) חיים גורי (מול תא הזכוכית , 1962 ועסקת השוקולד ,) 1965 חנוך ברטוב (פצעי בורות 1964) אהרן מגד (יד ושם 1964) נעמי פרנקל (הטרילוגיה שאול ויוהנה 1965-1967) אהרן אפלפלד (עשן , , 1962 בגיא הפורה , 1964 וכפור על הארץ 1965) יהודה עמיחי (לא מעכשיו לא מכאן 1963) יורם קניוק (אדם בן כלב , 1969) ודן בן אמוץ (לזכור ולשכוח 1968) בשנים הבאות הצטרפו אליהם , בצד סופרים ניצולים (איתמר יעוז-קסט , שמואל דוד בונין ואחרים ,) גם סופרי הדור השני , בני ניצולים ובני דורם , אשר גדלו בצל אירועי השואה וחוו את השפעותיה המתמשכות ואת תפקידה בקביעת פוליטיקת הזהות הישראלית (דוד גרוסמן , אלאונורה לב , סביון ליברכט , נאוה סמל , אמיר גוטפרינד , ליזי דורון ואחרים¹ .

לקראת סוף המאה ה-20 – התרחבה אפוא ספרות השואה הישראלית לכדי קורפוס הכולל עשרות רבות של יצירות, אשר נכתבו בידי משוררים וסופרים ממוצא שונה, המייצגים נסיבות חיים ואג'נדות חברתיות ותרבותיות שונות. בכך נהפכה ספרות זו למשתתפת פעילה בכינון מעמדה ההולך ומתחזק של השואה כאחת מאושיותיה של ה"דת האזרחית" הישראלית, שאותה מתארים אליעזר דון יחיא וצ'רלס ליבמן בספרם, (1983 Religion in Israel) ולהגדרתה של החברה הישראלית כקהילת זיכרון המתלכדת סביב שימורה והנצחתה של השואה בתודעה הקולקטיבית. רק בודדים מבין הסופרים שהובילו את המהלכים הללו בתחום הפרוזה היו בעצמם עדים לזוועות השואה. הבולטים שבהם הם ק. צטניק, אהרן אפלפלד, יונת סנד (שעדותה הספרותית שולבה לתוך פרויקט הכתיבה המשותף שלה ושל בעלה, אלכסנדר סנד, (איתמר יעוז-קסט, בן-ציון תומר ואורי אורלב (שכתבתו מיועדת בעיקר לילדים ולנוער. (היוצרים הללו מסרו עדויות ספרותיות אשר בדומה לשירה התייחסו בעיקר לחוויה של הפרט האבוד והחסר-אונים. הרצף העלילתי של יצירותיהם נפתח, בדרך כלל, בשנים שלפני המלחמה. על פי רוב הוא מסתיים עם השחרור או עם ההגעה לחופי ארץ ישראל – "תחת עץ הזית." " חריגים במובן זה הם רומנים המהווים "עדות מבפנים", " כזו שמשוחררת מסדר היום של קהילת הזיכרון הישראלית, כדוגמת בית הבובות ופיפל מאת ק. צטניק, אשר גיבוריהם, אסירי מחנות הריכוז, אינם נחלצים מן התופת. נקודת התצפית שממנה מסופרת השואה במרבית יצירות הסיפורת האחרות היא זו של ילידי הארץ, או של מי שהגיעו לארץ-ישראל לפני מלחמת העולם השנייה. הכוח המניע העיקרי של כתיבתם היה מפגשם עם שארית הפליטה, הן באירופה, בעת שירותם של אחדים מהם בבריגדה ובעת פעילות של מתן עזרה לפליטים לאחר המלחמה, והן בישראל – בשנות העלייה ההמונית ולאחריה. נסיבות ביוגרפיות אלו ואופי החשיפה לאירועים ההיסטוריים קבעו במידה רבה את התמטיקה של יצירותיהם ואת מאפייניה הסגנוניים¹.

בעוד השירה עוסקת בבדידות הקיומית של הניצול ובפצעיו הנפשיים, הפרוזה בודקת את הנושאים הללו בעיקר דרך הפריזמה של היחסים המתוחים והטעונים לפרקים בין הישראלים הוותיקים לבין שארית הפליטה. סיפורת השואה הישראלית היא לפיכך, ברובה, סיפורת העוסקת בישראלי על רקע מלחמת העולם השנייה ולנוכח ההשפעות ארוכות הטווח שלה. הכללה זו רלוונטית גם לאותן יצירות המתארות את הניצולים כמי שאינם מסוגלים, או אינם רוצים, לראות במקומם החדש מקום של מנוחה ונחלה, והם נשארים תלושים ועקורים לנצח, כן מבטאים מגמה כזו הרומן אדם בן כלב מאת יורם קניוק, המתאר ניסיונות היחלצות בלתי-אפשריים מטירוף הנפש וטירוף המערכות שחוללה השואה, וגם רבים מן הטקסטים של הדור השני, המספרים על קיום מתוך חסר, ניכור, געגועים ותלישות. כל היצירות הללו נדרשות, בדרכים שונות, לאותה סוגיה: "ישראלי" השבירה והפצועה של מי ששום תקומה לאומית אינה עשויה לקומם את הריסות חייהם, דהיינו – אחרותם האימננטית של מי שכוננו "אודים מוצלים." " לא עמדה מתנשאת עם זאת, רק בחלק קטן מן המקרים מייצרת פריזמה זו עמדה מתנשאת כלפי הניצולים¹.

ובדרמה , נושא השואה עלה לראשונה בתיאטרון הישראלי בראשית שנות החמישים של המאה ה 20 עם הצגת חשבון חדש מאת נתן שחם (1954) ובעלת הארמון מאת לאה גולדברג . (1955) אולם , מסתבר שהנושא כבר עלה קודם לכן , לא רק בספרות לסוגיה אלא גם בלא מעט מחזות שלא הוצגו וכמעט שלא עוררו בשעתם הדים ותגובות . אמנם מדובר במחזות שעדיין לא היתה בהם , מסיבות מובנות , התייחסות לשואה אבל היתה בהם נגיעה רלוונטית לנושא מבחינת הרקע והנסיבות . רבים מן המחזות שנכתבו באותן שנים מתייחסים להעפלה , ולגורלם ותלאותיהם של המעפילים¹ .

סיפוריו של אהרן אפלפלד , נמנים עם אלה העוסקים בניצולים הבוחרים לחיות חיים שוליים ומחתרתיים בעלי אופי "גלותי" ולא לעטות על עצמם סממנים ארצישראליים ילידיים . ועכשיו אנו מתעניינים בכמה מסיפוריו הקצרים בקבוצה הראשון (עשן) שיצא לאור בשנת 1962 .

הסיפור (אביב קר) מתאר את קורותיה של קבוצת ילדים שהסתתרו בבונקר בשנות השואה, ובגלל זה הם התרגלו מהפחד הנורא שנפגעו בו – כולל את רעמי הפצצות והשמועות והידיעות על שואת היהודים , לכן הם מסרבים לצאת ממנו גם לאחר שנודע להם כי המלחמה הסתיימה, והבונקר שבו העבירו את שנות השואה מתמלא מים, והם נאלצים לנטוש סופית את מקום המחבוא. תחילה נעלם ר' יצחק, כנראה המבוגר היחיד בחבורה שהחופש הפתאומי גורם לו לאבד את עשתונותיו וככל הנראה גם את שפיותו. בני החבורה מתחילים לצאת מהבונקר ולהתרגל לאור היום, אך עם בוא האביב נמסים השלגים, הילדים הנותרים – צייטל, ברל, דודל, הרשל והמספר ששמו אינו נמסר לנו, יוצאים לדרך לכיוון בלתי ידוע, ללא יעד או מטרה. כשהם הולכים בין הכפרים עולות ביניהם מחלוקות רבות שהם הדחיקו כששהו בבונקר, עד שהם מתחילים להתפצל זה מזה. איכר אחד מייעץ לנותרים ללכת למכשף המקומי כדי לברר מי ממשפחותיהם נותר בחיים. למפגש החצי מיסטי עם המכשף השפעה הרסנית על הילדים. הבינו כי השואה לא הייתה חיצונית לחייהם, אלא חלק רציף ובלתי נפרד מהם, והיא קטעה והשמידה את כל מה שהם היו ואת כל מה שהכירו לפני המלחמה. הזעזוע מהמפגש עם צללי אבותיהם אינו מאפשר לילדים להשלים את הסיאנס אצל המכשף. כאשר הם נפלטים החוצה, לאור היום ולמציאות החדשה והלא מובנת של עת שלום, כל שנותר להם הוא להתגעגע לוודאות של חייהם בבונקר.

סיפור זה נמסר בגוף ראשון , והשימוש ב " אני " המטשטש את הגבולות בין המספר והסופר , בין דמיון ומציאות , מבליט את האופי האקספרימנטלי של אוטוביוגרפיה בדיונית זו , ובגלל ערבוב הזהויות , הסיפור הוא גם סיפור חיים אותנטי , כלומר סיפור חיו של הסופר , אלא סיפורו של המסופר המספר על חיי הבונקר בזמן השואה והמלחמה , כשנודע לילדים שהמלחמה הסתיימה, ולא הצליח הסופר לשקם את קולו לאורך הסיפור כולו. האלם של המספר הוא פיזי וממשי אך גם סימבולי, ומתייחס לחוסר האפשרות למצוא קול ומילים בתוך העולם ה"רגיל" כדי לתאר את הלא נתפס והמפלצתי...

באיחור של שבוע ימים נודע לנו על סיום המלחמה. סיפרו לנו, כי היום הראשון של סיום המלחמה שמחתנו היתה רבה. ואמנם, מבעד מעטה המסתור, אל תוך הבונקר, הגיעו אלינו קולות שהזכירו לנו ראשית המלחמה, ולא ידענו שאלה ייסורים שלאחר המלחמה והיינו מחרישים וסופגים את הקולות .

אצלנו היה שונה הדבר. כשהסרנו את מכסה הבונקר ואורו של היום ירד עלינו פתע מלוא שפעו, לא ידענו מה לעשות. איזו תהיה תמימה ירדה על פניהם של האנשים ושיוותה להם מראה עילג. וציטל אמרה: "אל תמהרו לצאת אל הצינה".

ברל והרשל קיפלו עצמם ולא רצו לצאת. הראשון שקפץ בתנופת־גוף עזה, כשהוא משלח את זקנו, היה ר' יצחק הזקן. "סוניה", קרא, כאילו עמד למצוא אותה מחכה בפתח¹.

סגנונו המאופק והרזה של אפלפלד כמו גם הכתיבה המטריאליסטית מותחת את בעיית העדות והמשמעות עד הקצה. אפלפלד מודע לאתוס הזיכרון ובמידה רבה רואה את עצמו כחלק ממנו. אולם, בהתייחס לאירועי השואה ההקבלה בין 'סיפור' לבין 'משמעות', בין 'עדות' לבין 'אורינטציה' נדמית כבלתי אפשרית. זיכרון אינו פתרון של האירוע ההיסטורי. אדרבא, תהליך ההיזכרות מדומה בכתיבתו של אפלפלד להתעוררות משינה, התעוררות המשליכה את גיבוריו אל עברם האכזרי ומעמתת אותם דווקא עם עירומם וחוסר מובנם של האירועים. היזכרות זו פוגעת במנגנוני ההגנה ההישרדותיים, שלוו את גיבוריו בעת המצוקה עצמה¹.

המבוכה בדבר אופן התרחשותם ה"נכון" של המאורעות מסתירה את ההנחה המשותפת למספר ולגיבורים. ההנחה היא שעדות שלמה ומפורטת תוכל ללכוד, לא פיסת עבר בלבד ולא רק אירועים בודדים אלא תמונה שלמה. המבוכה אחרי שחרור הילדים מן שנות המאסר והמחבוא בבונקר הלכו, ועכשיו הם יוצאים למסע החיפוש על המשפחה, במלים אחרות על מי נשאר מנה, הדרך ארוכה, והבונקר נמלא מים, אולי כמו שאומר להם לכו, הרפו ממני :

לאחר שהתרגלנו לאור, היינו יוצאים ומסתכלים איד הצבאות הרוסיים הולכים ושרים. לא מרחיקים, רק סובבים את הבונקר. איש לא העלה בדעתו, כי הגיע הזמן לצאת לדרך. מזון היה לנו. החיילים היו משאירים מאחוריהם ציבורי לחם ונקניקים ובקבוקי וודקה, אבל לא היינו רעבים. שנות הרעב הותירו בנו שבוע מבחיל¹.

לשואה ביצירותיו של אפלפלד הדים נאמנים, קובץ של רגשות, אימה וקדרות ענקים, במתן ביטוי כבד תוגה וסערה לרגשות הניצולים - שהיה אחד מהם - ומחשבותם הנוקבות, הוא נקט טון פאתטי מתרעם, כי אין באפשרות של כל הבעה פרוזאית להביע על השואה אלא זה שנובעת מאדם חי בה, אפלפלד חי את השואה בכל תקופתיה, והיא העיקה את נפשו בכל נוראותיה, הרתיחה והסעירה אותו כולו, ועל כן השתער על מוטיבי השואה בעצמת יגונו, בשגעון חוויותיו, בכל כוחותו הספרותית הכבירים, ובכן הוא הצליח להקים לה "אלון ונדבך בכות" בפרוזה הישראלית, נסיונו האמנותי של אפלפלד מתגלה

לעין לכל מי ששמיעתו עומדת לו עם הקריאה בסיפוריו , על כל שלביהם ותקופותיהם , דיבורו של המספר ניתן תמיד לעמעום קול וניגון . לרמזים של משפטים מקוטעים שלפעים דופם ריבוי נקודות , למודולאציה של דמדומים שבהם יוכל להתרפק על רחשי מעמקים משלו , על כן , הוא לא שכח את התפיסה של הגויים על היהודים , ובמיוחד אלה של ניצולי השואה , ששבו לחיים מחדש , הוא משרטט את הנזיר של המנזר שמבטא שנה יסודית לעם ישראל ורצון להבדלים משאר החברה ולהשפילם , כשביקשו חבורת הנעורים ללון במנזר , הנזיר נמנע מלהכניס אותם למנזר בתירוץ כי הוא נמלא עד אפס מקום , ולשוא עשה ברל את התנועה האקרובטית שלו כשעמד על החומה והודיע לו כי הוא נוצרי :

מי שם, " שאל הנזיר.

אמרנו לו.

" כבר יש לנו פליטים די והותר, " נשמע קולו של הנזיר.

" אבל רק לילה אחד" הגבירה צייטל את קולה.

" אפילו שעל אחד לא נותר פנוי, " ענה.

ברל התחכם וטיפס על החומה, נעמד ואמר: "אני נוצרי".

" ראו יהודי שמעמיד עצמו נוצרי, " אמר הנזיר וצחק¹.

אולם כשכבדה המועקה ותבעה פורקן , יצרו המון קינות וסליחות גלי נאקה ומרדות תלושים , הומים ומצטרפים לים של דמעות ומהווים את הפצע הכאוב השותה דם , סיפור זה של אפלפלד כמו רוב יצירותיו – אם לא כולן – רצוף אש רגש ולהט הדמיון החזוני , ברם היסודות התבנותיים רעיוניים הם מניעה הפנימיים , עיקרה ומחוז חפצה , רציתי לומר , שהוא יצר אותו לשם השגת מטרות מסוימות – בלי כל ספק – לאומיות מדיניות , חינוכיות ולימודיות : שהיא נשמעת בהמשך סיפוריו , צריך לומר , כי הפחד מפני המוות הוא נושא האדם בחובו מראשית היותו בעל תודעה , ברם פחד זה נתעצם והשתלט בסיפוריו של אפלפלד , למרות שנשתכענו להצעתו של האכר המדגישה על הכוונה למכשף , הם רצו בכך שיתחזקו בזיק של תקווה האחרון שלהם כדי למצוא את משפחותיהם שנפרדו מהם מאז כמה שנים , אך התוצאה לכך היתה שלילה מאוד , נודע להם כי כל מה היה בעבר הלך עם הרוח , שנים הילדות , המשפחה , הזכרונות היפים , הבתים , השכנים כולם נוספו בשואה עם משפחותיהם :

"עכשיו, " אמר הזקן, "קידשתי אתכם ומותר לכם לחזות בעולמות האחרים".

אחד אחד עלו על הבמה, עטויים בצעיפים כחולים, ואנו הכרנו אותם על פי הרשרוש

ועל פי הגבהת הצוואר. צייטל קרעה עצמה מתוכנו וצעקה: "נתיתמנו, ילדים,

נתיתמנו".

אנו לא יכולנו לאחוז בה¹.

בסיפור אחר של אפלפלד , סיפור ששמו (סיפור אהבה) , מתאר את חיי הנישואים

של קובה -יהודי ניצול שואה מבוגר שאיבד את אשתו וביתו ורוזה - נערה יהודיה צעירה.

עסקיו של קובה מצליחים הוא מרוויח כסף ועסוק מאוד בעבודתו אבל לא משקיע בחיי

הנישואין -"פזרן בממונו קמצן באהבה . "כותרת הסיפור – הכותרת "סיפור אהבה" מקבלת

משמעות כפולה. מבחינה עלילתית היא מייצגת כמובן את האהבה של קובה עקב מות אשתו ובתו בשואה. לבין האהבה של האישה החדשה מבחינת המסר של היצירה כולה, היא מכוונת ליגון הנובע מכישלונותיו החוזרים של קובה ליצור קשר אנושי ובעצם היא מסגירה את האווירה המאפיינת את ניצולי השואה של התקופה – אווירת קדרות, מועקה וצער נוכח אטימות בני-האדם והתרכזותם המוחלטת בעצמם בלבד¹.

הניגודים שבין חוץ לפנים חלומות על העבר והשתכרות מן ההווה הם שמאפיינים את עולמו של אפלפלד, חוויות הרגע – בהווה היא הדבר האחד שמן הראוי לתת עליו את הלב והדעת: נעהר אינו אלא עומס ומשא: העתיד צופן בחובו סיכונים יותר מסיכויים ואמנם סופם של חוויית הרגע והתפוגג ולהשאיר אחריה טעם מר, דבר זה מגלה אותו אפחפחד במפורש בסיפורו "סיפור אהבה", הסיפור הזה מתאר אווירה קשה, קור, עצב ובידוד. הוא מצייר תמונה קודרת ביותר של החיים הגדולים הבולעים אל קרבה את האדם הבודד, הנתון במצוקה ומשתוקק לנחמה. האירוניה הזועקת מעצם הניגוד בין בני-הזוג (ובמיוחד הפער בגיל) מכוונת את הביקורת החברתית העומדת במרכז היצירה. ההמון (הניצולים) מתואר במושגים של "מערבולת, המוצפת אורות פלצות, שוקקת טרטור אין-קץ ורוחשת אנשים אצים-מתרוצצים בלי הרף". החברה האנושית מוצגת כגוש אנונימי הצועק ומגדף וסוגר מכל עבר על האדם הקטן, חסר-ההגנה ורדוף היגון.

לכאורה, שייכים חייו של קובה לרקע מסוים, אך למעשה הוא שייך לכל מקום ולכל זמן. קובה לא מוצא נפש חיה לדבר אליה – לא משום שהוא חסר את הכל בשואה, אלא משום שכל אדם בסביבו שקוע בעצמו ואינו מוכן להקשיב לזולתו. יגונו של קובה הוא יגון של כל פליט, ניצול, שאין לו אדם אחר שמעוניין בו. לכן הוא בחר את רוזה להיות הסמך שלו, שעליו הוא עומד, הוא רוצה להביע לה את יגונו הנודע לה מראש, מפני שהיא גם ניצולה, הוא פותח את הסיפור הזה בהצגת הנוף הזורם לאטו, העגום והקודר, שמשנתנה ומתפתח לאורך הסיפור, מספיק הצדקת מה לגיבור הדורך להונו, לא רק עיוותים נפשיים פנימיים מונעים אותו, אלא גם החיים החיצוניים והמציאות החדשה, יש לזכור כי הנוף בעיני המספר מאשר על חוויותיו של הגיבור המנסה לברוח מן מטראומות, במלים אחרות, אופיו של הגיבור והאווירה השוררת במקומו, בגילו, בעברו של הגיבור דומה לאופיו של הנוף ולאווירה השוררת בטבע:

אט אט, בזרימה מתונה, פיעפעו החיים אל נקודת השפל של השקט וכששקעו היו שקופים כגבישי המלח הצחורים. בחמישי לינואר נשא את רוזה לאשה, למחרת נחפז לצאת לעסקיו, אל המושבה. בדרכו לאוטובוס עמד לחזור בו, וייתכן שהיה חוזר, לולא המכונית שבאה באותו יום בזמנה, אף הקדימה במקצת. חוזר היה באיחור ולפעמים היה נשאר ללון במושבה¹.

סיפור חייו של אדם מורכב מעיבוד מאורעות העבר עם חיי ההווה ומאפשרויות הפוּחֵחוּץ לפניו בעתיד. בתהליך התפתחות בריא הגוף הוא אתר הזיכרון למאורעות אלה, והדבר מקבל ביטוי ברפלקסים, ברגישויות ובאופני הבעה שמופיעים בגוף, בתהליך כזה

הגוף משמש רק אחד מאתרי הזיכרון , חוץ מזיכרונות העבר ורשמי ההווה . השילוב בין עדות הגוף ובין הזיכרון מעצב נאטיב בעל רצף של אירועים נעימים וקשים כאחד ¹ . לניצולי השואה הייתה השואה – בלי כל ספק – מאורע טראומתי מתמשך , שמבטא שבר ברצף חיי הנפש של האדם עקב חשיפתו לסכנה קיומית , אחד ממאפייני המאורע הטראומטי הוא הקושי ופעמים רבות הוא חוסר הרצון , לחבר בין המאורע ובין חיי ההווה , הניתוק יכול לנבוע מסיבות שונות , הצורך לשרוד בשעות משבר בתקופת הטראומה , וכן השלכותיו של המאורע על החיים בהווה והרצון להמשיך הלאה מבלי שהמאורע הטראומי יעצב את הבחירות העתידיות . כל אלה מכוונים פעמים רבות לרצון של הנפגע לשכוח את המאורע הטראומטי באופן מודע או שאינו מודע ¹ בספרה של ג'ודית לואיס הרמן (טראומה והחלמה) , העוסק בהשפעתה של אלימות , החל בהתעללות במסגרת המשפחה וכלה בטרור פוליטי , על לוחמים לשעבר , ניצולי שואה , אסירי מלחמה , נשים מוכות וקרבנות של גילוי עריות, היא כותבת : (התגובה הרגילה על מעשי זוועה היא לסלקם מן התודעה , הפרות מסוימות של הסדר החברתי הן מלהביען בקול : זו משמעות הביטוי לא יתואר) ¹ .

השואה שאצל אפלפלד היא מתגלית פרצים פרצים של יסורים נפשיים ומטרידה את לשונו בזיפורית טרדות אפוקליפטיות – דימיוניות . הופכת אצל אפלפלד בסיפור זה כעין מסתורין קיומי אוניברסלי, קובה חש כי הוא אשם , אשם הוא כי בגד בשניים , בעברו – אשתו ובתו וזכרונותיו היפים , ועכשיו ברובה , הוא חש עצמו כי הוא הגיע לסוף , התחיל הזמן ללכת מן העולם הזה , הוא לא יכול להתמודד עם הטראומה ועם החיים החדשים , אוזלת ידו וכניעתו התחילו להתבוצץ , הוא לא רוצה להביע לרוזה אשתו על הסוף הנורא הבא , הוא רוצה להשאיר אותה בעולם הששון , ובלי לשרוף אותה בשואה חדשה , שתפגע בה יותר מן אחותה הבכורה:

אט אט זרם השקט אל נקודת השפל אל אותם המיסתרים, שמשם אין שבים. קובה חש זאת. פעמים הוא מניח את העיתון ומסתכל ברובה. היא אהבה את המשא-ומתן של השוק, ועתה רק הבין כי אין למנוע זאת ממנה. רוזה תמהה שאינו יוצא לעסקיו, אף רמזה על כך. קובה הסביר לה כי עתה, בעונה זו, אין עסקים, והוא מעדיף לשבת בבית

¹

ואולם מעשה הזוועה מסרבים להיקבר , חזקה לא פלות מן הרצון להכחישם היא ההכרה שהכחשתם לא תצלח. החוכמה העממית מלאה רוחות רפאים המסרבות לנוח על משכבן עד שיסופר סיפורן. סוף רצח להתגלות . הזכירה והסיפור של אירועים מחרידים בהווייתם הם תנאי מוקדם הן לשבת הסדר החברתי על כנו הן לריפוי הנפגד היחיד ¹ . הכאב החריף , המשמש לקובה מקלט מן הזכרונות המכוערים, שאין בו בלבן כלפיה אלא תחושת הטמואה והבחילה , בו לידי מבע אינטנסיבי בקטע זה מציג אפלפלד דרך שונה להמשיך בחיים כאילו לא התרחשה השואה ולאחות את הקרע שנוצר בין העבר (השואה) לבין ההווה , הדבר אינו אפשרי הן בשל עצמת השואה והן בשל אוזלת היד של הגיבור שחסר את הכל , דוגמה לכך אנו מוצאים בדיאלוג בין קובה ששאל את אשתו אם עודה אוהבת

אותו , כי הוא הגיע לסוף חייו , או היא היתה מוכרחת להתחתן בו , רוזה מייעצת אותו כי צריך לשכוח את הכל והתחיל שוב בחיים יפים , דבר שסרב אותו קובה שהיה אומר צריך לזכור תמיד , ובכן , אפלפלד מציג שני כוחות מנוגדים , אחד בוחר להתנתק ממציות הווה ולהמשיך לחיות אך ורק בדמיון , וצד האחר רוצה להתמודד עם השואה והשלכותיה , תוך כדי דיסור הולך קובה , טעון הצער הפסיכו – פיסי הקשה , ונשמע למשהו גנוז שעולה מנבכיו שיפנה לנפשו ויתעטף ביגונותו הלייריים שלו :

המחלה הותירה זמן להירהורים. בזמנו סבר, כי אדם במעמדו אינו מהרהר. אבל הוא היה שוכב ומהרהר ברוזה. מהרהר על נערה צעירה זו שנישאה לו. ופעם גם שאל אותה אם היא עדיין אוהבת אותו. רוזה לא השיבה דבר ובכתה. ופעם אמר, כי אדם בגיל העמידה חייב לדעת לשאת בכבוד את מעמדו, ואם נגזרה עליו הבדידות חייב לשאתה, ואם נתאלמן חייב לשאת אלמנותו, שהרי זוהי התפארת. רוזה שמעה ולא אמרה דבר. יש לשער שהבינה, ואולי לא הראתה שהבינה. חוזרת היתה ואמרת, כי רק אותו היא אוהבת, הלחלוחית היתה נדלקת בעיניה. אבל קובה היה חוזר ואומר, כאילו מדבר היה באיזו כללות, כי קיימת אחריות ואדם אינו רשאי להשכיח את הכול ולהתחיל מחדש. רוזה היתה משיבה כנגדו ואמרת, כי חייבים לשכוח¹.

אישיותו של קובה נאבקה איפוא עם הטראומות של עברה, לכן הוא רואה באהבתו זו שגיאה ואחריתה צער גדול , מלחמת הקיום המתמידת ובריחה נצלחת הם גם מוטיבים מרכזיים בחייו של הניצול קובה , הוא יצא מהשואה שלם בגופו אך פגום בנפשו , הסיבות שעמדו לו להציל את עורו הטילו בו פגם : אחרי השחרור הוא חוזר ולנלחם על יומו בדרכים אפילות ובאופן רגוע וכשהוא נכשל ונתפס הוא חוזר ונמלט כדי לפתוח פרשה חדשה של מאבק נפשי למצוא בסיס חדש למלחותיו. אך קובה אינו מסוגל להתמודד עם הטראומה של השואה , והוא אושפז בעילה של מחלה פיזית בהרת שאלצה אותו לשבת בלי תנועה , הוא החליט לעזוב את הכל , לעזוב את החיים ואת הזכרונות כולם , סיום החיים , ומכאן סיומו של הצורך התמידי לשרוד , אינם מביאים דבר מזור , אלא פוחים מערכת חדשה – הצורך להתמודד עם שאירע , ואת הנסיונות של קובה להתנתק מאותה תקופה אפלה הלכו עם הרוח , לכן הוא החליט ללכת בשקט בלי להודיע על הליכתו , כדי שלא ייפגע באדם אהוב , או יעורר את הכאב בקרב האהובים והקרובים , העובדה שקובה לא התפטר מן העדות המטרידה במשך שנים מגלה שהוא לא התגבר על הכעס , העוצר אותו במשבר שהתרחש לפני שנים רבות כל כך . הסוף הטראגי הוא בלתי נמנע, והוא מוטרם כבר בפתיחת הסיפור , בעת תיאור הטקס: לאט לאט :

סובב היה בגן, סובב בערוגות. הפריחה היתה במלואה. הצבעים היו ממוזגים והוא היה חש איך הכול מתמזג בבלוב, הכול היה דומה כל כך להרי הקארפאטים. "עתה אני רשאי להסתלק". רוצה היה שאיש לא יידע, שאיש לא יחוש בזה, שרוזה תמשיך במשחקי הטניס, והכול יתנהל כלבלוב, כפריחה, ככמישה, באותה איטיות שאין חשים

בה כמעט את המעברים. אבל דבר זה הוא כנראה מן הנמנע. במות אדם ינועו העצים בערב והשמיים מכחילים בזוהר, ואיש איש יימלט מפני האבן המידרדרת בהר. מרחוק, מרחוק שמעה רוזה את הקריאה. אך משהגיעה היה כבר מאוחר מדי¹.

גילויים של ביקורת ושנאה עצמית אפשר למצוא ב קיטי , שאפשר לראות בדמותה סמל לגורלה של היהדות המתבוללת שלא מצליחה להמשיך לשרוד לאחר ה"התנתקות" ממנה , סיפור זה הוא סיפור של טרום שואה, רובם הגדול של היהודים כבר המירו דתם או שעומדים לעשות זאת. היהדות מצטיירת בעינים כדת בלתי רלוונטית שפג זמנה והיא מעכבת אותם מלהתקדם. המרת הדת אמנם משפרת את מעמדם החברתי והכלכלי, אך אינה מבטיחה חיים מאושרים , אפלפלד מציג את הקיום היהודי בדור של טרום שואה כחולה במחלה אנושה

הסיפור הקצר שמספר על חייה של נערה יהודית אשר נולדה וגדלה ב [גרמניה](#), ובגיל רך נשלחת לבדה על ידי הוריה למנזר, על מנת להציל את חייה. הסיפור, אשר ממשיך ומתאר את חייה החדשים של הנערה במנזר, ואת קשיי התאקלמותה בחייה החדשים, מתאר גם את הרקע ההיסטורי לעלילה, לרבות ההידרדרות המהירה במצבם של ['הודי גרמניה'](#) החל מעלייתה של [המפלגה הנאצית](#) לשלטון בגרמניה בשנת [1933](#), וכן את האווירה ששררה במהלך מלחמת העולם השנייה.

קיטי מאז ילדותה מחפשת חום, שייכות ואת חיפושיה אלה היא עורכת בקרב החברה הנוצרית חברת המנזרים שאליה היגיעה באופן מקרי ומפתיע , ובקרב החברה היהודית שלתוכה נולדה.

וכך החלה בשנתה האחת – עשרה חיה המגע הראשון , הלוהב , עם הדברים.

לאט עם צמיחתו של אוצר המלים , החלה עולה בה השתאות בפניה התסמן החיזורון , צבע שכל איש בגר כאן במשך שנים קולט אותו , אף הצמחים . כל חודש נוספו לה קו , תנועה , העוויה , התפתחות שמילאה את לבה של מריה עליצות וחרדה . יצור אנושי . שכנראה נשא בתוכו גם סגולות אחרות¹.

במשך כל הסיפור היא נעה בין שתי חברות אלה שמתח רב שורר בינהן, היא לא מתייחדת! היא מתחילה שואלת על הזהות שלה , מה היא , ומי היא איפה משפחתה והוריה לאין הלכו קיטי היא ילדה צעירה, הנזנחת ממשפחתה בגלל המלחמה , דבר זה מעמיד אותה במצב של תלות בזולת. אין בכוחה לשלוט ולשנות את גורלה. היא נזנחת על-ידי משפחתה ומורחקת מהעולם שמחוץ לביתה המנותק. במצב זה היא מוצאת עצמה לצד אנשים זרים, נתונה לחסדיהם שאינם מופגנים בשום צורה. משום כך היא מוותרת על הניסיון לגלות מפי הסובבים אתה את האמת באשר למצבה, וחותרת אליה בעזרת חושיה המחודדים. הסיפור מתרכז לא בתיאור רגשותיה של קיטי, אלא בניסיונותיה לגלות את האמת על העולם בו היא חיה. הילדים מנסים לפצות את עצמם על מגבלותיהם בעזרת החושים האחרים. כך מצליחה קיטי להתמודד עם בדידותה. בתגובותיה על המתרחש,

בולטים החשדנות, האינטואיציה החזקה שלה ויכולתה "לדעת" למרות גילה הרך. יכולת זאת מובלטת בהמשך הסיפור בתיאור תגובותיה לאנשי המנזר, שקיטי היא מקהילה אחרת, ולא משתיכה למקום. כך היא עוברת תהליך של מעבר מאי-ידיעה לידיעה, זאת על רקע בדידות אנושה ממנה היא סובלת. האירוע הדרמטי של התקרבות המלחמה לדלת המנזר, ההופך לטרגדיה זמן קצר מאוחר יותר, ממחיש בעוצמה את עמידתה חסרת-האונים מול גורלה המר ההרשעה הבוטה והתקיפה של היהודים בשואה על שלא היו יכולים להגן על ילדיהם עשויה להסביר את הנחרצות של אפלפלד בסיפורו זה כדי לראות לנו את האווירה ששררה אז בגרמניה הנאצית.

עתה, במרחק השנים, היו חיי הילדות נעצבים בה במוחשיות ניכרת: הרחוב, האכנסיה, בית המרזח, משפחה שירדה מנכסיה; את בניה שלחה לצבא, בנותיה פזורות על פני ערים רבות, והיא, המעירה שבהן, נקלעה למנזר, היו אלה עובדות יסוד, כשלך שעליו נכון הבניין והיתר אך פרטים שהתנאים הצמיחו אותם¹.

אהרון אפלפלד נטל על עצמו שליחות - לתת ביטוי אמנותי לאירועי השואה. ספריו כולם נוגעים/לא נוגעים בשואה בדרך מרומזת. השואה, כאירוע המאיים ביותר בדברי ימי היהודים, נוחה להתייחסות הפאטטית, רבת הרגש, הנוטה אל האמירה המוכללת. אולם אפלפלד נמנע מן ההכללה, נחלץ מן ההתמודדות עם התופעה ההיסטורית במלאותה, ו"אוגף אותה בהסתכלו על מבואותיה, מוצאה, השריד הפליט הנשאר, אך לא בה, בהוותה הנוראה כשהיא מובדלת לעצמה"¹.

נראה לנו, כי מפעלו של אפלפלד השואף להציג את עולמו בצורה אמונה, קיימת מגבלה מהותית, אם מדובר בעולם שנשלט ע"י חוקים שאין מהם מנוס, כיצד יוכל עולם זה לעורר עניין? התשובה: אם כי המציאות הסופחת קבועה מראש, יש ריבוי של אמצעי התחמקות, התנאים והאקלימים, השלבים של סיפור החיים וההיסטוריה, הבדלי המזג והמעמד החברתי – כל אלה מגוונים: אם כי נקודות המוצא והסיום הן תמיד זהות, שונה בכל סיפור תיאור מסע והתחמקות, התחום שביניהם, אשר המרחב שבו כה מצומצם וכה גודר. הנו תחום האנושיות של הדמויות שלו¹.

הסתייגותה של קיטי אינה באה לביטוי, כי עיצוב המחשבה במילים מנוגד לעקרונות העדה, כוחה בריסונם, בסך השאלות והחשבות לגבי המסע בתוך המנזר – כמה זמן, הרבה או מעט, לאן – היא רואה את מעשה השטן המשתדל לערער את אמונתה, היא ידעה כבר את אמונת השתיקה ומחכה למילה הגואלת, אם כי זעקתה אינה בולמת את עצמה, היא מהדהדת במחשבותה בצורה חתרנית, פירושה המובלע הוא שלא הנזירות ולא אם המנזרים שולטים בתנועותיה ומחשבותה, הפרובוקציה שלה, יותר משהיא מפרה את הדממה, נעוצה בצירוף מפורש של שאלה המסמן אותה, שאלה מכרעת היא איזה הוא אבי? ומי אני עם האנשים האלה? ומה אני עושה כאן? יכולה אני להיות בתו של אלוהים? הפרספקטיבה הזו היא תמימות, החושפת את ההתחמקויות המגוונות של

האחרים , היא זו של היתום בסיפור זה מסופר מנקודת מבט של הסופר , דעתה שלה – שבלי כל ספק אין בה חכמת זקנים , נקייה מידע ציבור , כיוון שאינה יודעת ממה לפחוד , אין היא מתפתחת על יד הצורך לפרש את המציאות ואיננה מיומנת באמנות הפרשנות , יתומתה מעניקה לה הן עצמאות לגבי קשרים אנושיים הן את בגנתה המיוחדת על העדה , וכן היא יכלה לתווך בין המאורעות כפי שאנשים מדברים עליהם ובין מה שעיניה רואות , אחד ממאפייני הסיפור הזה הוא ריבוי תיאורי טבע. לתיאורי הטבע יכולים להיות תפקידים שונים באפיון הדמות. לתיאורי הטבע בסיפור תפקיד חשוב בעיצוב הסביבה בה מתרחשת העלילה, בעיצוב המבנה של הסיפור, ובעיצוב דמותה של קיטי.

הטבע מתואר גם בצבעים ומראות וגם בתחושות שהוא משרה על קיטי. התחושה היא של יופי וחופש, שלווה ופליאה. הטבע מביא את קיטי להתבוננות בהירה - מאפשר התבוננות לנפש האדם ולעברו. תיאור הטבע גם ממחיש את הניגוד בין נצחיות הטבע והעולם לחיי האדם החולפים להם (ומתמזגים בטבע). האור מייצג תהליך של התפכחות והבנה, הוא גם זה שמושך את קיטי למקום בו נולדה.

תפוח בר גדל בגינה וקיטי היתה יושבת לעתים תחתיו . המראה כאילו הועתק מאחת התמונות הגדולות התלויות על הקיר . " אחותי מריה " – היתה הילדה קוראת . מריה חשה כאילו הילד הקדוש בעצמו קורא לה.

אבל לאט החל הסוד לחצות ביניהן . הוא גבר ככל את הרהוריה שאלותיה של קיטי " והורי ? " שאלה פעם קיטי.

" לנו אין הורים, אלוהים הוא אבינו ", ימים רבים שמרה מריה משפט זה בלבה , ורק עתה נאמר. היא רת

צתה להיות בתו של אלוהים , כמו הילדה, ללא הרהורים, ללא עבר משוקץ, אך בנסותה לסלק את הרהוריה היה משקלם יורד עליה במלוא כובדו¹.

גרשון שקד בספרו (גל חדש בסיפורת העברית) אומר כי : אפלפד מגלה איפוא , בצורות מצורות שונות , כי אדם יהודי שעבר את השואה אינו יכול למחוק את עקבותיה , הגאולה החיצונית אינה אלא אשליה מרה , גיבורי השואה אחוזים כדגים ברשת הגדולה – אופיים שעוצב ע"י חוויותם , זכרונותם וזהותם הלאומית אשר השואה הטביעה בה את החותם של הקרבן הנצחי¹. החלומות - מבטאים רגשות אשם מודחקים ופחדים מפני העונש על חטאים - הקרבה לגויים עדיין נראית לה כחטא. קיטי עדיין לא השתחררה מהפחד המוטמע בה כלפי גויים והיא חשה בו זמנית רגשות סלידה (גם בעקבות השיחות עם חבריה הגויים) ורצון לברוח ומשיכה.

זהו מעין חיזיון (אולי בהקיץ) שמשקף את הפחד של קיטי מהגרמנים - מייצג פחד של עולם היהודים כלפי הגויים. גם כאן יש אמביוולנטיות ביחס - היהודים מתוארים כ"קלים יותר" - עשויים מרוח ולא מחומר.

רעים היו חלומותיה באותו לילה. היא חשה בפעמון הכבד, היורד על כתפיה, וכשצלצלה שעה שלוש, הרגישה כאילו בתוכה נע הענבל. קמה טהתפללה מתוך מאמץ לשבור את האטימיות שסגרה עליה, רק לפנות בוקר הבחינה בניצוץ הפיוץ בעיניו של הצלוב¹.

המסע הפיזי הזה אנלוגי למצב הנפשי והרוחני בו היא שרויה. זהותה כנערה חריגה במנזר, כבר מילדותה שמעה קול מופלא וראתה "אור" של היהדות בפני ובעיני הוריה. היא זרה בזוהרת הביולוגית ומחפשת זהות אחרת שונה. ואכן מצאה אותה או התעוורה משינתה במנזר, כש פיפי המשרתת החליטה לגנוב את כמה חפתי המנזר בזמן פלישת כוחות המערב לגרמניה הנאצית, היא הזכירה אותה כי היא יהודית ולא גרמנית, הבריטינים לא יעשו לה שום דבר, רק תגלה את סודה, ובכן מסע ריאלי זה בא בעקבות המסע חזרה אל זהותה המקורית לאחר שהתאכזבה והתעלמה מזהותה, ההבעה הסמלית מקורה כאן גם בצנזור הפנימי של המחבר, המגלה כאן לעצמו ולקוראים מה שאין הלב מגלה לפה. ההכרה של אפלפלד בסתירה המאפיינת את הקיום היהודי הלאומי אין מקורה דווקא במצב חברתי ממשי, ואינה מעוצבת על דרך הסיפור החברתי, אלא כחווית יסוד של הקיום, הוא בקטה הבא אינו דן רק בקשרים הממשיים שבין יהודים לגרמנים, אלא במיתוס – יסוד המפרש באורח פאראדוקסלי את הקיום היהודי בגרמניה הנאצית:

"לא" חזרה אחריה במוותחה אל המילה בפיה. "לא, את אומרת. לא את אומרת. גם אני אומר משהו. את יהודיה מטונפת, השליכו אותך למנזר, אבל אני יודעת, אני ראיתי, מחר הם יבאו לקחת אותך, את לא תימלטי, את לא תימלטי".

היה זה שער ברזל מעוטר בתיל וקיטי הבחינה בשני המנעולים הקבועים בו "את לא תימלטי, את לא תימלטי". – לא היו אלו מלים, אלא קולות, שנקרעו מתוך הוויה זועמת בנביחות, ונסגרו בטריקה מאחורי השער¹.

מסקנות

❖ מקור המונח 'שואה' הוא מקראי. 'שואה' פירושה: הרס, והיא מופיעה רק 13 פעמים במקרא (בספרים ישעיהו, יחזקאל, צפניה, תהילים, משלי, איוב).

❖ התגובה הטבעית למאורע השואה גבר בשנים האחרונות היתה השואה לנושא שאינו יורד מסדר היום הציבורי בישראל, השואה בולטת בשיח התקשורת, ביצירה האמנותית והספרותית ובמחקר האקדמי, ועוד היא ממשיכה להופיע עם ילדי הניצולים, לכן, לשואה

- היה שלושה דורים (דור הניצולים, דור שני של בני הניצולים, ודור שלישי של נכדי הניצולים).
- ❖ אהרון אפלפלד נשתלב בשואה ובהשלכותיה לא מידיעותו ולא מרצונו, אלא בשל דחף פסיכי אחד ויחיד שלו, שהטריד את מנוחתו ולא הרפה ממנו: לשקם הווי סוקראלי – דימוני של בית אבא שיקום שלם, בשיקום הזה דימה להביע את כל אשר אבד לו בזמן תלישתו בין היערים ואצל הגויים, וגם השכול האוכל בנפשו על עבר הלך ואבד.
 - ❖ אהרון אפלפלד מספר על עצמו ועל אישיים ומשפחות בזמן השואה, ולשונו ספוגה מוסיקאליות מינורית עמוקה, לבו של הקורא נמשך אחרי הדממה המעפלת ועל היגון המרטיט את קולו הסיפורי, אח הגעגועים התוססים בו, אל הדעת המופלאת מאד שכל הקיים מגרלו הוא שיעבור ויחלוף.
 - ❖ "א"צ גרינברג ואהרון אפלפלד הם שני היוצרים הגדולים בספרות העברית הכותבים על השוואה, ז"א כי הם כבשו בסערה את מקומם בספרות הישראלית.
 - ❖ השתיקה של גיבוריו השונים של אהרון אפלפלד, חושפת לעיני הקורא את חשיבת כתיבתיו הספרותית של אפלפלד, קולם הייחודי של הגיבורים מתאפיין בתיקה ובחוסר היכולת לדבר ברצף, הם מנסים להביע את קולם הגופני, כמו שאפלפלד מתבטא בקולו של האני בסיפור "אביב קר" ו"קיטי" שמנסה ללמוד גרמנית, אולי תהיה אישה אחרת, אפלפלד בעשותו כך פונה את הקורא ומבקש שיקשיב למה שמעבר למלים, ולהאזין לקולה הטמיר של הנפש. ובכן גיבוריו של אפלפלד אינם נרדפים ע"י רודפים מחוץ וזכרונות והוויות מבפנים בלבד, עצם זהותם היהודית היא מעמסה על שכמם.
 - ❖ יצירותיו של אפלפלד מדגימות את התפיסה ההיסטורית לגבי מאורעות השואה והשלכותיה על הפרט, יתר על כן, שמות יצירותיו בכלל מעידים על תוכנם, נדודים, רדיפה ואימה, הוא ניסה איפוא למצוות חוויותיו של דור ולגבשם בצורה ספרותית חדשה.
 - ❖ אימה ובריחה הם נושאים מרכזיים ביצירותו של אפלפלד. מפני שהשואה ביצירותו היא ביטוי קיצוני למצב המתמיד של היהודים, הוא מעצב את תחושת הרדיפה של גיבורי השואה בעולם רגוע – כמו שראינו בסיפור אהבה עם גיבורו קובה.

הערות

- ¹ - חנה יעוז, **סיפורת השואה בעברית כסיפורת היסטורית וטרנס-היסטורית**, עקד, ירושלים, 1980.
- ² - אפלפלד, אהרון. מסות בגוף ראשון. מוסד ביאליק, ירושלים, 1987, עמ' 49 – 50.
- ³ - אהרון אפלפלד / he.wikipedia.org
- ⁴ - שה לבן, יוסף. אהרון אפלפלד. הוצאת אור לעם, ירושלים, 1972, עמ' 5 – 6.

- 5 - אילנה שמיר (ואחרים) . אביב חדש האציקלופדיה הישראלית לנוער, כרך 2 , הוצאת עם עובד , תל אביב, 2004. עמ' 122 .
- 6 - שם , עמ' 122 .
- 7 - שה לבן , יוסף.שם , עמ' 7 .
- 8- <https://library.osu.edu/projects/hebrew-lexicon/00150>
- 9 - שה לבן , יוסף.שם , עמ' 10 .
- 10- http://hebrew-academy.huji.ac.il/al_haakademya/haverim/haverim/Pages/AharonAppelfeld.asp
- x
- 11- <http://www.ynet.co.il/Ext/App/Ency/Items/CdaAppEncyAuthor/0,8934,L-4890,00.html> -
- 12- he.wikipedia.org / אהרון אפלפלד
- 13- ראה : אבן שושן , אברהם . המילון החדש . הוצאת קריית ספר בע"מ , כרך 6 , ירושלים, 1972 , עמ' 1333 . וגם :
- William Gesnoues . Hebrew And English Lexicon Of The Old Testament (B . D . B).London. 1979 , P ,981-980
- 14 - איציק פלג ; בתיה ברוטין. עלי מועיד- יום הזיכרון לשואה ולגבורה. הוצאת הצל על המסילה , ירושלים , 2005 , עמ' 17 .
- 15 - גוטמן , ישראל. **האנציקלופדיה של השואה** , תל אביב: הוצאת ידיעות אחרונות, 1990, עמ' 322.
- 16- ירמיהו יובל, (ואחרים). זמן יהודי חדש : תרבות יהודית בעידן חילוני - מבט אנציקלופדי - כרך שלישי : ספרויות ואמנויות, כתר הוצאה לאור למדא - עמותה לתרבות יהודית מודרנית ע"ר , 2007 , עמ' 210 .
- 17 - שם , עמ' 211 .
- 18- ראפל , יואל . זכרון סמוי וזכרון גלוי תודעת השואה במדינה ישראל. משרד הבטחון הוצאה לאור , 1998 , עמ' 93 - 94 .
- 19 - שם , עמ' 94 .
- * משורר השואה הראשון , כמו מעיד על כך אהרון בן אור ומבקרים אחרים הוא (אורי צבי גרינברג) ... ועל שירת השואה ראה :
- בן אור , א' . תולדות הספרות העברית בדורנו . הוצאת יזרעל בע"מ , תל אביב , 1968 .
- 20 - בועז , חנה . סיפורת השואה בעברית כסיפורת היסטורית וטרנס-היסטורית, עקד 1980 , עמ' 211 .
- 21 - ירמיהו יובל, (ואחרים).שם , עמ' 212 .
- 22- שקד , גרשון . גל חדש בספרות העברית . ספריית פועלים , תל אביב, 1971 . עמ' 80 .
- 23 - פיינגולד , בן עמי , השואה בדרמה העברית סוגיות , צורות , מגמות (1946 - 2010) . הוצאת הקיבוץ המאוחד , תל אביב , 2012 , עמ' 9 .

- ²⁴ - שם , עמ' 10.
- ²⁵ - אפלפלד , אהרון. עשן. הוצאת עכשיו , ירושלים , 1962 , עמ' 77.
- ²⁶ - **בן שחר , רינה**. פרדוקס המבע ותחבולות של שתיקה : ביצירתו של אהרון אפלפלד על פי: הכתונת והפסים וקאטרינה , הוצאת הקיבוץ המאוחד , ירושלים , 1991 , עמ' 54 .
- ²⁷ - אפלפלד , אהרון. שם , עמ' 79 .
- ²⁸ - שם , עמ' 82 .
- ²⁹ - שם , עמ' 82 .
- ³⁰ - הולצמן, אבנר, "דרכו של אהרון אפלפלד אל הקובץ 'עשן', בתוך: אהבות ציון – פנים בספרות העברית החדשה, הוצאת כרמל, ירושלים, 2006, עמ' 550.
- ³¹ - אפלפלד , אהרון , שם , עמ' 179 .
- ³² - אינגלנדר , יקיר. מכישלון לשכול – מסע הגוף במכוות האור, מתוך עשרים וארבע קריאות בכתבי אהרון אפלפלד. הוצאת אוניברסיטת בר אילן, ירושלים , 2011 , עמ' 57 .
- ³³ - שם עמ' 57 – 58 .
- ³⁴ - גוטפלד, רות. ג'נוסייד השמדת עם ב " ארץ החופש" האינדיאנים של צפון אמריקה 1776 – 1890. הוצאת האוניברסיטה הפתוחה , ירושלים , 2006 , עמ' 15 .
- ³⁵ - אפלפלד , אהרון , שם , עמ' 182 .
- ³⁶ - גוטפלד, רות.. שם , עמ' 16 .
- ³⁷ - אפלפלד , אהרון , שם , עמ' 185 .
- ³⁸ - שם , עמ' 187 .
- ³⁹ - שם , עמ' 156 .
- ⁴⁰ - שם , עמ' 158 .
- ⁴¹ - ברזל, הלל. אהרון אפלפלד: "היסטוריוסופיה ופואטיקה" בתוך: עלי שיח 23, הוצאת חדקל, תל אביב. 1986, עמ' 139.
- ⁴² - מינץ , אלון. חורבן – תגובות בספרות העברית על אסונות לאומית. מובד ביאליק , ירושלים , 1984 , עמ' 181 – 182 .
- ⁴³ - אפלפלד , אהרון , שם , עמ' 159 .
- ⁴⁴ - שקד , גרשון . שם , עמ' 81 – 82 .
- ⁴⁵ - שם , עמ' 162 – 163 .
- ⁴⁶ - אפלפלד , אהרון , שם , עמ' 163 .

המקורות

העבריים

1. אבן שושן , אברהם . המילון החדש . הוצאת קריית ספר בע"מ , כרך 6 , ירושלים , 1972 .
2. איציק פלג ; בתיה ברוטין. עלי מועיד- יום הזיכרון לשואה ולגבורה. הוצאת הצל על המסילה , ירושלים , 2005 .

3. אינגלנדר , יקיר. מכישלון לשכול – מסע הגוף במכוות האור, מתוך עשרים וארבע קריאות בכתבי אהרון אפלפלד. הוצאת אוניברסיטת בר אילן, ירושלים, 2011.
4. אלינה שמיר (ואחרים). אביב חדש האציקלופידיה הישראלית לנוער, כרך 2, הוצאת עם עובד, תל אביב, 2004.
5. אפלפלד, אהרון. מסות בגוף ראשון. מוסד ביאליק, ירושלים, 1987.
6. אפלפלד, אהרון. עשן. הוצאת עכשיו, ירושלים, 1962.
7. בועז, חנה. סיפורת השואה בעברית כסיפורת היסטורית וטרנס-היסטורית, עקד בועז, 1980.
8. בן אור, א'. תולדות הספרות העברית בדורנו. הוצאת יזרעל בע"מ, תל אביב, 1968.
9. בן שחר, רינה. פרדוכס המבע ותחבולות של שתיקה: ביצירתו של אהרון אפלפלד על פי: הכתונת והפסים וקאטרינה, הוצאת הקיבוץ המאוחד, ירושלים, 1991.
10. ברזל, הלל. אהרון אפלפלד: "היסטוריוסופיה ופואטיקה" בתוך: עלי שיח 23, הוצאת חדקל, תל אביב. 1986.
11. גוטמן, ישראל. **האנציקלופדיה של השואה**, תל אביב: הוצאת ידיעות אחרונות, 1990.
12. גוטפלד, רות. ג'נוסייד השמדת עם ב "ארץ החופש" האינדיאנים של צפון אמריקה 1776 – 1890. הוצאת האוניברסיטה הפתוחה, ירושלים, 2006.
31. הולצמן, אבנר, "דרכו של אהרון אפלפלד אל הקובץ 'עשן', בתוך: אהבות ציון – פנים בספרות העברית החדשה, הוצאת כרמל, ירושלים, 2006, עמ' 550.
41. ירמיהו יובל, (ואחרים). זמן יהודי חדש: תרבות יהודית בעידן חילוני - מבט אנציקלופדי - כרך שלישי: ספרויות ואמנויות, כתר הוצאה לאור למדא - עמותה לתרבות יהודית מודרנית ע"ר 2007.
15. מינץ, אלון. חורבן – תגובות בספרות העברית על אסונות לאומית. מובד ביאליק, ירושלים, 1984.
61. פיינגולד, בן עמי, השואה בדרמה העברית סוגיות, צורות, מגמות (1946 – 2010). הוצאת הקיבוץ המאוחד, תל אביב, 2012.
71. ראפל, יואל. זכרון סמוי וזכרון גלוי תודעת השואה במדינה ישראל. משרד הבטחון הוצאה לאור, 1998.
81. שה לבן, יוסף. אהרון אפלפלד. הוצאת אור לעם, ירושלים, 1972.
91. שקד, גרשון. גל חדש בספרות העברית. ספריית פועלים, תל אביב, 1971.

האנגליים והאנטרנט

1 - William Gesnoues . Hebrew And English Lexicon Of The Old Testament (B .D . B).London. 1979,

² – he.wikipedia.org / אהרון אפלפלד

³ - <https://library.osu.edu/projects/hebrew-lexicon/00150>

⁴ - http://hebrew-academy.huji.ac.il/al_haakademya/haverim/haverim/Pages/AharonAppelfeld.asp

X

⁵ - <http://www.ynet.co.il/Ext/App/Ency/Items/CdaAppEncyAuthor/0,8934,L-4890,00.html>

The Holocaust and its impact on Aharon Bielefeld - A Study in Three Short Stories

Teaching assistant Ali Mohammed Rashed

Abstract

This research(The Holocaust and its impact on Aharon Bielefeld - A Study in Three Short Stories) aims to shed light on three short stories from the collection of short stories first Writer (Aharon Appelfeld), which is the official announcement about being Writer of the Holocaust, the first in Israel, and share these stories tone characters who are engaged in physical, emotional conflict in the matter of figuring out what happened to them, as well as Find touches to distinctive way who painted him Appelfeld his characters, which indicate that the Holocaust was a bitter and difficult experience passed on the implications of the Jews remained subdued in their hearts even after the war and after so many years. It appears from the presentation of these stories, the characters are immersed consciously or unconsciously in a sea of anxiety caused by the Holocaust, which remained its impact continues with them, so they turn in two halves, worry taint mysterious and shattered lives and devastating the future at the moment, the fear stems from the traumas of the past difficult Forgetting.

Key words : Holocaust , Aharon Appelfeld , Holocaust literature.

المحرقة وتأثيرها على اهارون ابلفيلد - دراسة في ثلاث قصص قصيرة

م . م . علي محمد رشيد

المستخلص

يهدف بحثي الموسوم (المحرقة وتأثيرها على اهارون ابلفيلد - دراسة في ثلاث قصص قصيرة) الى تسليط الضوء على ثلاث قصص قصيرة من المجموعة القصصية الاولى للاديب (هارون ابلفيلد) ، والتي تعد الاعلان الرسمي عن كونه اديب المحرقة الاول في إسرائيل، وتتشرك هذه القصص بنبيرة اباطالها الذين يخوضون صراع جسدي وعاطفي في سبيل كشف ما حدث لهم ، وكذلك يتطرق البحث الى اللون المميز الذي رسم به ابلفيلد شخصياته والتي تشير إلى أن المحرقة كانت تجربة مريرة وصعبة مرت على اليهود بقيت انعكاساتها مكتوبة في اعماقهم حتى بعد الحرب وبعد سنوات عديدة. ويبدو من عرض هذه القصص ، ان شخصياتها مغمورة بوعي أو بغير وعي في بحر من القلق الناجم عن المحرقة والذي بقيت تأثيرها مستمراً معهم ، حتى أنها اعدت ممزقة في نصفين ، قلق يشوب المستقبل الغامض والحياة المحطمة والمدمرة في الوقت الحالي، وخوف نابع من صدمات الماضي الصعبة النسيان.

كلمات مفتاحية : المحرقة ، اهارون ابلفيلد ، ادب المحرقة

علي موحمد رشيد :

عוזر لمورا بمحלקة السפה العبرية فقولتة السפות- اونبرسيطة
بغدد ، بعل توار سني ، يش لو مسفر محقرم بسפה العبرية وبسفرات الإسرائيلية.

البريد الإلكتروني : al20_al2005@yahoo.com